

Een tinnen gelegenheidslepel uit het Eems/Dollardgebied

Jan van Oostveen (kleipijp@xs4all.nl)

Recentelijk kwam een tinnen lepel onder mijn aandacht (afbeelding 1) waarvan ik tot op heden geen vergelijkbaar exemplaar had gezien. Ook literatuuronderzoek in bekende standaardwerken over tinnen lepels/voorwerpen gaf geen aanvullende informatie. Een object om nader in te verdiepen met als doel om de herkomst van deze lepel en mogelijk de tinnegieter nader te duiden.

(c) Jan van Oostveen (<http://kleipijp.home.xs4all.nl>)
Details are not to scale

Afbeelding 1: De bijzondere tinnen lepel met rijkelijk versierde steel.

Beschrijving

De lepel is zoals gebruikelijk voorzien van een steel en een bak. De bak is zoals deze in de mal is gegoten, onversierd. Nadien zijn hier de volgende merken in aangebracht:

1. Roosmerk onder de initialen WV die door de meester tinnegieter in de bak van de lepel is aangebracht; dit is tevens een bewijs dat de lepel van zogenaamd 'Roostin'¹ is gemaakt;
2. Naast dit roosmerk zijn een tweetal letters – GH – ingeslagen. Aangenomen wordt dat dit de initialen van de eigenaar van deze lepel zijn;

De steel daarentegen is rijkelijk versierd. Vooral de onderkant van de steel die aan de bak aansluit. Hier staat een vogel waarschijnlijk tussen een tweetal gezichten afgebeeld. De versiering op het steeleind is een (vrouwen)figuur met een ketting om de nek.

De lepel is 17 cm lang, 5 ½ cm breed en heeft een gewicht van 52,4 gram.

Vergelijkbare exemplaren

Vergelijkbare tinnen lepels uit de literatuur zijn niet bekend. Wel zijn vergelijkbare 17de eeuwse zilveren lepels bekend. Vooralsnog konden een viertal zilveren lepels met een vrijwel identieke versiering in de literatuur/internet terug worden gevonden. Van drie lepels kon de herkomst op basis van de aanwezige keurmerken bepaald worden:

1. Een zilveren lepel geveild bij Het Venduehuis in Den Haag.² Volgens de beschrijving zou deze lepel in 1609 in Emden door de zilversmid Isaac de Vogelaar zijn vervaardigd;
2. Een tweede lepel opgenomen in de collectie Boijmans van Beuningen.³ Deze 18,3 cm lange en 5,6 cm brede lepel is rondom het 1660 door de zilversmid Abraham Frerix uit Farmsum (Oost-Groningen) geproduceerd. Het steeleind van deze lepel bestaat uit een knots. De bak van deze lepel is onversierd. Deze zilversmid was tussen circa 1637 en circa 1660 werkzaam;
3. De derde lepel is ook uit de collectie van Boijmans van Beuningen⁴ en mag niet onvermeld blijven. Alhoewel de onderzijde van de steelversiering van deze zilveren lepel niet identiek is aan de steelversiering van de hier beschreven tinnen lepel, is dit exemplaar redelijk vergelijkbaar. Het steeluiteinde van deze lepel is versierd met een figuur. Deze lepel is geproduceerd door Peter de Vysker uit Emden en wordt gedateerd 1626-1627;

¹ Een kwaliteitsmerk dat borgt dat niet meer dan een bepaald percentage lood voor de productie van deze tinnen lepel is toegepast. Uit Rotterdam is bekend dat dit percentage voor Roostin maximaal 6 % bedroeg. Van Oostveen, 2014. Rotterdamse lood- en tinnegieters uit de 17de eeuw; enkele archivalische gegevens. Tiel. p. 13.

² http://www.venduehuis.com/online_catalogus/archief/38/rubriek/72 . Betreft kavel 3019.

Vergelijkbare steelversieringen maar dan zonder gezicht(en) zijn tevens uit Friese productiecentra bekend.

³ <http://collectie.boijmans.nl/nl/object/88849/lepel/Abraham-Frerix> ; inventarisnummer MBZ 28 (KN&V).

⁴ <http://collectie.boijmans.nl/nl/object/88848/lepel/Peter-de-Vysker> ; inventarisnummer MBZ 27 (KN&V).

4. Daarnaast bevindt zich in de collectie van Boijmans van Beuningen een vergelijkbaar exemplaar.⁵ Ook op deze lepel is op de overgang van bak naar steeluiteinde een identieke versiering bestaande uit een tweetal maskers met daartussen een vogel, aangebracht. Deze 17de eeuwse tinnen lepel wordt aan een onbekende Groningse zilversmid toegeschreven. Het steeluiteinde van deze lepel lijkt uit een gezicht te bestaan. De bak van deze lepel is onversierd.

Functie

De lepel zal eerder als sierlepel dan als een gebruiksvoorwerp zijn gebruikt. Een gelegenhedslepel bij een huwelijk of geboorte⁶ lijkt daarbij het meest voor de hand liggend. Doordat er op deze lepel (slechts) twee ingeslagen initialen staan wordt vermoed dat we hier van dan doen hebben met een geboortelepel. Bij huwelijkslepels zien we namelijk over het algemeen meer initialen / afbeeldingen op de bak van de lepel staan.

Tot slot

Het zou enorm hebben geholpen als deze lepel aan een tinnegieter toegeschreven kon worden. Op typologische gronden lijkt het er op dat de tinnen lepel in het Eems-Dollard gebied geproduceerd is. Het blijkt dat in deze regio Willem Jacob Ufen uit Norden als tinnegieter bekend is. Deze tinnegieter is in 1705 geboren en in 1772 overleden. Het is aannemelijk om deze lepel aan deze in Norden werkzame tinnegieter toe te schrijven. Deze 18de eeuwse tinnegieter heeft gebruik gemaakt van oorspronkelijke 17de eeuwse mallen. De eigendomsletters GH die in deze lepel zijn geslagen lijken op typologische gronden een 18de eeus product te bevestigen.

Versie 1.1: update 25 juni 2016.

⁵ <http://collectie.boijmans.nl/nl/object/88853/lepel/Anoniem> ; inventarisnummer MBZ 32 (KN&V).

⁶ Dit type gelegenhedslepels komen vanaf de 17de eeuw voor en zijn tot in de 20ste eeuw in gebruik geweest.